

фоном [1, 211]. Не маючи базової художньої освіти, він використовував для портретів суто графічну силуетну манеру, демонструючи при цьому неперевершений смак, графічну культуру.

Приятель гімназичних років, історик Федір Ернст напише у 1926 р.: «Українською стихією насичені всі його художні твори, і ... джерело його генія переконливо б'є із рідного чорнозему чернігівського краю» [9, 27].

«Українське коріння» творчості Нарбута сьогодні, на жаль, недостатньо досліджене, як і малодослідженими залишаються його шрифтові композиції і станкові твори.

Посилання

1. Белецкий П. Георгий Иванович Нарбут. – Л.: Искусство, 1985.
2. Антонович С.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.С. Декоративно-прикладне мистецтво. Навчальний посібник. – Львів: Світ, 1992.
3. Полунина Н., Фролов А. Приятнейшая тень: Русский силуэт. – Москва, 1997. <http://siluet.org.ru/cgi-bin/texts.cgi?lang=ru&razdel=1&text=pt/collectors>
4. Шудря М. «Люблю тебе больше життя»... (Автобіографія Георгія Нарбута і його листи до дружини) // Хроніка 2000. – 1996. – Вип. 16. – С.208-211 (Хроніка XIX – XX ст. Форми і відбитки).
5. Лазарева Н. Торжествующая двухмерность. <http://siluet.org.ru/cgi-bin/texts.cgi?lang=ru&razdel=1&text=malevich/lazareva>
6. Полунина Н., Фролов А. Приятнейшая тень: Русский силуэт. – Москва, 1997. <http://siluet.org.ru/cgi-bin/texts.cgi?lang=ru&razdel=1&text=pt/fourth>
7. Самецкая Е. Советский фарфор: проблема каталога. <http://museums.artyx.ru/books/item/f00/s00/z0000004/st005.shtml>
8. Георгий Нарбут. Альбом. Автор-упорядник П.О. Билецкий. – К.: Мистецтво, 1983.
9. Ернст Ф. Георгий Нарбут. Посмертна виставка творів. – Київ, Всеукраїнський історичний музей ім. Т.Шевченка, 1926.

Заика Е. Я. Историко-биографические образы в силуэтных портретах Г. Нарбута

В статье рассматриваются исторические и биографические образы, отраженные в силуэтных портретах Георгия Нарбута.

Ключевые слова: *силуэт, портрет, искусство, графика, композиция.*

Zaika O. Ya. The history and biographic appearances in the silhouette portraits of George Narbut

The history and biographic appearances displayed in the silhouette portraits of George Narbut are examined in the article.

Key words: *silhouette, portrait, art, graphic arts, composition.*
29.03.2011 р.

УДК 94(477.-05): 801.65

В.В. Зайка

ГЛУХІВСЬКІ МОТИВИ ВІРША В. НАРБУТА «ЛЕВАДА»

У статті подається авторський варіант розшифрування образів вірша В. Нарбута «Левада».

Ключові слова: *левада, Глухів, природа, символи, образ, віри.*

Володимир Іванович Нарбут (1888-1938) належить до «шести великих акмеїстів». Але якщо творчість М. Гумільова, Г. Ахматової, Й. Мандельштама досліджується активно, то літературний доробок В. Нарбута привертає до себе увагу науковців значно менше.

У 1990 р. побачили світ дві значні роботи у зв'язку з виданням однотомника віршів В. Нарбута [1, 5-44] та літературно-публіцистичної збірки «Ново-Басманная, 19», присвяченої шістдесятилітню державного видавництва «Художня література» (у 1930 р. – видавництво «Земля і Фабрика», одним із засновників якого і був В. Нарбут) [2, 313-329]. Окремі дослідження розміщені в Інтернеті [3; 4; 5; 6; 7; 8].

Досліджуючи поетичний доробок В. Нарбута так званого періоду «військості», автори відносять образність вірша «Левада» до описання Нарбутівки, а Глухів згадують побіжно, бо у вірші фігурує глухівський Миколаївський храм. Дату написання вірша «Левада» В. Нарбут визначив як 1910 р.

У межах цього періоду (1909-1911 рр.) ціла серія віршів – «На хуторі», «В глуши», «Плавни», «На дачі» та ін. – дійсно відтворює природу навколо Нарбутівки. Дослідники враховують і той факт, що для акмеїстів символіка саду була дуже важливою [9, 49-50]. Маємо і серед творів В. Нарбута вірші «Сад» (1909 р.) [10, 60] та «Весенним днем» (1912 р.) [11, 273]. Можна зробити припущення, що ті, хто вивчав творчість поета, ніколи не були ані в Глухові, ані в Нарбутівці, та потрапили під вплив вірша «Левади» [10, 409], який насправді відповідає можливостям описання оточення Нарбутівки.

Але вірш «Левада», на відміну від вірша «Левади», значно розширений автором по тексту, і до нього включені образи, які можна тлумачити як у суспільно-історичному, так і у побутово-біографічному планах. Поет указує на об'єкт, навколо якого розгортаються події:

«Там, за бойней, за резницами,
Где мелкопоместный дом».

Це співпадає з описом Глухова у спогадах М.П. Василенка: «Если пойти налево от собора, в переулоч, то он выводил на большую площадь, называвшуюся Большим базаром. На ней стоит старая каменная церковь Николая. На этой площади избирали гетманом Скоропадского, Даниила Апостола и Кирилла Разумовского, здесь же возле

церкви стояли и гетманские палаты, от которых не осталось и следа. Только в «резницах», где продавали мясо, сохранилась часовенка с крестом, на месте бывшего здання глуховского женского монастиря [12, 59].

Отже, згаданий «мелкопоместный дом» – це будинок Біловських, який стоїть на території колишнього Дівочого монастиря. Виставлено у вірші і інші географічні параметри («Подле – реченька Есмань...»). Під валом старої Глухівської фортеці, на залишках якої стоїть будинок Біловських, протікає річка Есмань. «В Глухове, в Никольской...» – через Соборний майдан (сучасна назва) на схід від будинку Біловських знаходиться храм св. Миколи Мірлікійського. Саме в цей час після завершення місцевої гімназії Марія Біловська – «муза» старшого брата Володимира – Георгія (відомого пізніше художника-графіка, якій він присвятив свою книгу «Війна грибів») на його пропозицію «руки і серця» надала непевну відповідь [13, 28].

Володимир відносить себе до дійових образів вірша у наступних рядках: «...В панские пойду дома. Спросит девушка у парубка: «Кто вы?», – «Брут», – «А звать?», – «Хома». А далі автор дає ключ до розшифрування вірша: «Пусть растут как и при Гоголе...». Отже, якщо В. Нарбут (по Гоголю) – Хома Брут, то Марія Біловська – «панночка-відьма». Можна вважати, що це – братня іронія Володимира до старшого брата Георгія з приводу невдалого сватання.

В. Нарбут вживає термін «мелкопоместный дом» як іронічне приниження Біловських («мещанин во дворянстве»), а от ми (Нарбути) маємо «родове помістя» ще з часів самого гетьмана І.Мазепи [1, 9].

Суспільне звучання вірша проявляється з самого початку: «Что мне Рим? И что мне Генуя, корольки и короли?» Це нагадує дитячу лічилку «На золотом крыльце сидели царь, царевич, король, королевич...» – отже, «корольки и короли» – можливою для автора «цари и царенята»!

«Ты со мной поговори, Украина...»... Поет раптом від описання природи та особисто-побутової тематики підіймається до рівня національної значущості:

«Украина! Ты не та уже,
Все кругом в тебе не то...
На тебе – очіпок: замужем!
Пусто молоко: снято!»

Володимир Нарбут в цей час друкує декілька етнографічних нарисів [1, 13], отже чудово знає: очіпок – ознака жінки, що одружена законно (по-християнськи). Можна припустити, якщо Георгій Нарбут користувався історико-графічними матеріалами з архіву глухівського краєзнавця П. Дорошенка [13, 16], то Володимир також мав доступ і до етнографічних матеріалів цієї збірки.

Володимир Нарбут ставить проблему: «Пусто молоко: снято!». Вершки в даному випадку

виступають символом чогось дуже значущого. Хто псує молоко? Відомо – відьма. Тут ми і починаємо розуміти двозначність образів поета, бо вершки з молока знімає не побутова відьма (образ-знущання над М. Біловською), а відьма-імперія, проти дій якої у повний голос звучить репліка:

«В Глухове, в Никольской, гетмана
Отлучили от Петра...».

Якого гетьмана? Вся Україна знає – ясновельможному гетьману Івану Мазепі оголосили анафему в Глухові у 1708 р. Це слово означає «переведення на вище». Церква ж цим обрядом знімає з себе відповідальність за того, кому оголошують анафему. А першодіяч церкви, в руках якого ключі від раю та пекла, св. Апостол Петро, здійснює суд над душами померлих, і, отже, підданий анафемі знаходиться поза церковною системою. Над ним має владу тільки Бог. Отже, намагання критиків пов'язати це місце у вірші з московським царем Петром I [1, 409] не має сенсу.

«Пусто молоко: снято!»... Вершки любить і кіт. У рік написання вірша «Левада» брат Георгій малює ілюстрацію до казки В. Жуковського «Як миші kota ховали». Відомий і руський народний лубок з такою ж назвою – сатира на смерть царя Петра Першого. Отже, образність – «кіт – імперія – вершки – втрата Україною суттєвого» зашифрована В.Нарбутом у цьому вірші.

Двозначним є і образ бульби – золотої кулі, що вивершувала бунчук – символ бойової звитяги гетьмана:

«Украина! Конским волосом,
Бульбой был бунчук богат...».

Це явне посилання на славу історію України. А в кінці вірша інше використання образу бульби :

«Ой, Левада! Супоросого
Края бульбу держишь ты...».

Супороса – свиня, що народила поросят, про яких згадано у вірші раніше: «Свинтусу расстаться с лужею очень, очень не легко...». Поет з гірким сарказмом оцінює втрату населенням України патріотизму. І згадується нереалізоване програмне гасло А. Чехова: «Щоденно, по краплині вичавлювати із себе раба!».

Двозначним є і визначення у вірші сутності образу філософа. Спочатку Хома Брут – філософ тільки за назвою, тому що вчився у філософському класі бурси (М. Гоголь «Вій»): «И дойду Хомой-философом, весельчак и вертопрах). В кінці вірша згаданий філософ – це, можливо, й сам Г.Сковорода:

«Доведешь ты и философа
До куриной слепоты!».

У вірші В. Нарбута «Левада» використані складні багатовекторні образи, які у своєму поєднанні привертають увагу до небезпеки забуття суспільством рідної природи та нехтування національною історією.

Посилання

1. Бялосинская Н., Панченко Н. Косой дождь // Владимир Нарбут. Стихотворения. – М.: Современник, 1990. – 446 с.
2. Нарбут Т.Р., Устиновский В.Н. Владимир Нарбут // Новобасманная, 19. – М.: Художественная литература, 1990. – 750 с.
3. Бавин С., Семибратова И. Владимир Нарбут // Судьбы поэтов Серебряного века: Библиогр. очерки. – М.: Кн. палата, 1993. – С. 323.
4. Миронов А.В. Владимир Нарбут: творческая биография: автореф дис. ...канд. филол. наук. – Екатеринбург, 2007. – 24 с.
5. Лавринова Александра. Пантеистическое мироощущение и модель «Заповедного» пространства в поэзии В.И. Нарбута http://window.edu.ru/window_catalog/pdf2txt?p_id=48348&p_page=24
6. Миронов А.В. Жизненный мир в поэтическом воплощении Владимира Нарбута / А.В. Миронов // Пушкинские чтения 2001. – СПб: Ленинградский государственный областной университет им. А.С. Пушкина, 2001. – С. 41–48.
7. Миронов А.В. Воздушная и водная стихия в первой поэтической книге В. Нарбута «Стихи» (1910) / А.В. Миронов // Пушкинские чтения – 2005: Материалы X международной научной конференции «Пушкинские чтения» (6 июня 2005 г.). – СПб: Ленинградский государственный университет им. А.С. Пушкина, 2005. – С. 262–268.
8. Рогачева Н.А. Мифологические мотивы в поэзии Владимира Нарбута // Художественная литература, критика и публицистика в системе духовной культуры: Сборник статей. Вып. 6. – Тюмень: Издательство Тюменского государственного университета, 2005. – С. 79–86.
9. Косяк Л.И. Топос сада в поэзии Н.С. Гумилева // Творчість М. Гумільова в контексті культури срібного віку: Тези міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-літтю від дня народження М. Гумільова. – Дрогобич, 1996.
10. Владимир Нарбут. Стихотворения. – М.: Современник. – 1990.
11. Нива – 1912, № 14.
12. Василенко М.П. Моя жизнь // Василенко Микола Прокопович. Вибрані твори: У 3 т.: Т.3. Спогади. Щоденники. Листування. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 720 с.
13. Белецкий П. Георгий Иванович Нарбут. – Ленинград: Искусство, 1985.

Заика В.В. Глуховские мотивы стихотворения В. Нарбута «Левада»

В статье рассматривается авторская версия расшифровки образов в стихотворении В. Нарбута «Левада».

Ключевые слова: левада, Глухов, природа, символы, образ, стихотворение.

Zaika V.V. Hlukhiv's appearances of V. Narbut's poem «Levada»

The author version of decoding of appearances in the V. Narbut's poem «Levada» is examined in the article.

Key words: levada, Hlukhiv, nature, characters, appearance, poem.

29.03.2011 р.

УДК 94 (477.5)«1909-1910»: 37(09)

С.М. Єсюнін

**БРАТИ СМОЛИЧІ:
РІК У ГЛУХІВСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ**

На основі архівних та опублікованих джерел подаються біографічні матеріали про юнацькі роки (1909-1910) історика і богослова Ігоря Смолича та письменника Юрія Смолича, які вони провели у місті Глухові. Також подані відомості про їх батька – педагога Корнелія Смолича.

Ключові слова: Ігор Смолич, Юрій Смолич, Глухівська гімназія.

Серед видатних людей, чие життя пов'язане з Сіверщиною, і зокрема з містом Глуховом, видне місце займають брати Ігор та Юрій Смоличі.

Ігор Корнелійович Смолич (27.01.1898 – 2.11.1970) – історик, філософ, богослов, з 1920 р. в еміграції, доктор філософії східноєвропейського інституту Вільного університету Берліна, доктор богослов'я Сергієвського православного Богословського інституту, активний діяч Німецької єпархії РПЦ Московської патріархії, автор фундаментальних праць з історії Православної Церкви: «Жизнь и учение старцев», «Русское монашество», «История Русской Церкви: 1700-1917: в 2 частях» та ін. Похований у Берліні [9; 10; 11].

Юрій (Георгій) Корнійович Смолич (25.06.1900 – 26.08.1976) – письменник, журналіст, театральний критик, автор автобіографічної трилогії «Наші тайни», «Дитинство» і «Вісімнадцятилітні», романів про воєнні роки «Вони не пройшли» і «Ми разом були в бою», дилогії «Мир хатам, війна палацам» і «Реве та стогне Дніпр широкий», мемуарної трилогії «Розповідь про неспокій...» та ін., редактор журналів «Сільський театр» (1926-1929), «УЖ» (1928-1929), «Червоний шлях» (1935), «Літературний журнал» (1936-1937), «Україна» (1943-1950), член правління Спілки письменників СРСР (1942-1976), голова правління Спілки письменників УРСР (1971-1973), Герой Соціалістичної праці. Похований у Києві [13, 6-25; 14, 4-15].

Біографії та творчі здобутки видатних братів, особливо Юрія Смолича, добре дослідженні та знайшли відображення у мемуарній літературі, наукових публікаціях, енциклопедіях, періодиці [9, 13-14]. Але у згаданих джерелах досить обіжно згадуються юнацькі гімназійні роки братів, які пройшли у Глухові (1909-1910). Більшість джерел навіть не вірно подають роки життя братів Смоличів у згаданому місті. Спробуємо дослідити цей період, який був для майбутніх історика-богослова та письменника особливо важливим у плані становлення світогляду.

Перед викладенням матеріалу зробимо пояснення: Юрій Корнійович Смолич за гімназійними документами значився як Георгій Корнелійович, але вже у студентські роки він став підписуватися як